Reviews of Literature
Impact Factor : 1.4716 (UIF)
Volume 2 , Issue 8 / March 2015 ISSN:-2347-2723

भारतीय स्वातंत्र्य आणि सुभाषचंद बोस

युवराज दीक्षित

श्री.मौनी विदयापीठ कर्मविर हिरे महाविदयालय गारगोटी

सारांश:

स्वातंत्र्यालाअग्रदूताचे मुकूटमणी असलेले सुभाषचंद्र बोस एक क्रांतीकारक होते. हळूहळू चालण्याच्या राजकीय चळवळीवर त्यांचा विश्वास नव्हता. गांधीच्या अहिंसा तत्वावर त्यांचा विश्वास नव्हता. १९२२ मध्ये गांधीनी असहकार चळवळ मागे घेण्याच्या घटनेला सुभाषचंद्रने दुर्भाग्य म्हटले.१९३९ हा कायदेभंगाची चळवळ मागे घेतली.त्याचे वर्णन अपयशाची कबूली असे सुभाषचंद्र बोस यांनी केले.भारतीय स्वातंत्र्य लढयासाठी १४ वेळा तुरूंगवास सुभाषबाबूनी भोगला.

भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी ते फासिस्ट शक्तीही ही मदत घेण्यास तयार होते. म्हणूनच त्यांना नाझीचे व फॅसिस्टांचे समर्थक मानले जाते. सुभाषचंद्र युवकांचे व जहाल मतवादयांचे आदर्श होते. भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामातील सुवर्ण अक्षरानी कोरलेले ऐतिहासिक नाव म्हणजे सुभाषचंद्र बोस होय.

प्रस्तावना :

सुभाषचंद्र बोस यांचे भारतीय स्वातंत्र्य लढयातील योगदान महान असे आहे. भारतीय स्वातंत्र्यासाठी भारताबाहेर राहून ब्रिटीशाविरोध बंड करणारे महान नेते होते. ते नेत्यांचे नेते होते. भारतीय प्रशासकीय सेवा परीक्षेत (I.C.S.) टॉपर यादीत चौथ्या क्रमांकाचे उत्तीर्ण होणारे भारतातील पहिले प्रशासकीय अधिकारी होते. परंतू त्यांनी भारतीय स्वातंत्र्य लढयासाठी मातृभूमीला पारतंत्र्यातून मुक्त करण्यासाठी त्या नोकरीचा राजीनामा देवून देशप्रति महान त्याग केला आहे. ते देशाचे आवडते नेताजी झाले. त्यांच्या पराक्रमी जीवन कार्याचा आढावा या शोध निबंधात घेण्यात आला आहे.

बालपण: सुभाषचंद्र बोस यांचा जन्म २३ जानेवारी १८९७ ला एका मध्यमवर्गीय बंगाली कुटूंबात झाला. १९१९ कलकत्ता विद्यापीठाची ते पदवी परीक्षा पास झाले.त्यांच्या वडिलांची इच्छा भारतीय प्रशासकीय परीक्षा देवून प्रशासकीय व्हावे अशी इच्छा होती.

भारतीय प्रशासकीय परीक्षा(I.C.S.)उत्तीर्ण:

१९२० मध्ये भारतीय प्रशासकीय परीक्षा I.C.S मध्ये ते टॉपरच्या यादीत चौथ्या नंबरचे पास होणारे ते पहिले भारतीय होते. ब्रिटीश सरकारच्या धोरणाप्रमाणे देशाची लूट करून ब्रिटीश साम्राज्य मोठे करणे त्यांना पसंत पडले नाही. या

लुटीच्या साम्राज्यापासून भारतीय समाजाला सोडविले पाहिजे म्हणून या अधिकारी पदाची जबाबदारी हाती घेतल्यानंतर ब्रिटिश सरकाराची गुलामगिरी करणे अधिकारी पदाचा देश लूटीसाठी वापर करणे त्यांना पसंत पडले नाही . त्यामुळे त्यांनीराजीनाम्याचे पत्र देवून देशसेवेसाठी कार्य करण्याचे ठरविले .

कॉंग्रेसचे सदस्य ः डिसेंबर १९२१ मध्ये कॉंग्रेसचे सदस्यत्व स्वीकारून देश सेवा करण्याचा आरंभ केला . त्यावेळी त्यांना सहा महिन्याची कारावासाची शिक्षा झाली .

स्वराज्य पक्ष ः देशबंधू चिरंतन दास यांचा सुभाषचंद्र बोस यांच्यावर खूप प्रभाव होता . लवकरच ते दासांचे उजवे हात बनले . १९२३ साली स्वराज्य पक्ष स्थापन झाला . त्याचे समर्थन सुभाषचंद्र बोस यांनी करून कायदेमंडळातही इंग्रजांना विरोध व्हायला हवा असे आपले मत त्यांनी व्यक्त केले .

मुख्य कार्यकारी अधिकारीं कलकत्ता महानगरपालिका ः

१९२४ मध्य स्वराज्य पक्षाचे नेते चित्तरंजन दास कलकत्याचे महापौर बनले आणि त्यांनी सुभाषचंद्र बोस यांना महापालिकेचे मुख्यकार्यकारी अधिकारी म्हणून नियुक्त केले .

मंडाले येथे तुरूंगवार्स

१९२४ मध्ये बंगाल सरकारने सुभाषचंद्रला राजकीय कार्याबद्दल बंदी घालून तीन वर्षाकरिता ब्रम्हदेशातील मंडाले येथे विकसित केले .

कॉंग्रेस अधिवेशन अध्यक्षपदाचा राजीनार्मा

कॉंग्रेसमधील मवाळ मंडळी सुभाषचंद्र बोस यांच्या विरोधात होती . १९२८ मध्ये कलकत्ता येथे झालेल्या अधिवेशनात सुभाषचंद्र बोस यानी नेहरू अहवालातील अंतर्गत स्वायत्ततेच्या ठरावाला जोरदार विरोध केला . सुभाषचंद्र पूर्ण स्वातं स्वातंत्र्याचे पुरस्कर्ते होते . फेबुवारी १९३८ च्या हरिपुरा अधिवेशनात ते कॉंग्रेसचे अध्यक्ष म्हणून निवडले गेले . त्यांनंतर जानेवारी १९३९ त्रिपुरा येथील अधिवेशनातही गांधीचा विरोध असूनही सुभाषचंद्र बोस कॉंग्रेस अध्यक्ष बनले .

परंतू कॉंग्रेसच्या कार्यकारणीत गांधी समर्थकाचे बहुमत असल्याने एप्रिल १९३९ मध्ये सुभाषचंद्र बोस यांनी कॉंग्रेस अध्यक्षपदाचा त्याग केला .

परकीयांच्या मदतीने भारतीय स्वातंत्र्यासाठी लढा ः

सप्टेंबर १९३९ मध्ये दुसरे महायुध्द सुरू झालेने परकीयांच्या मदतीने भारतीय स्वातंत्र्य मिळविण्याची ही एक सुवर्णसंधी असल्याचे ओळखून सुभाषचंद्र बोस यांनी आपला लढा चालूच ठेवला . त्यांच्या ज्वालाग्रही विचारामुळे सुभाषचंद्र बोस यांना त्यांच्याच घरात नजरकैद केले होते . परंतू जानेवारी १९४१ ला पोलीसांची नजर चुकवून ते निसटले व पेशावर मार्गे बर्लिनला गेले . तेथे त्यांनी रेडीओवरून भारतीयांना इंग्रजविरोधी लढावयाचे आवाहन केले .

आझाद हिंद सेना

पूर्वेकडे पॅसिफिक क्षेत्रात अमेरिकन ब्रिटीश फ्रेंच यांच्या फौजा जपानकडून मार खात होत्या. म्हणून सुभाषचंद्रांनी भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी आझाद हिंद सेनेचे संघटन करण्याचा निर्णय घेतला. ती सेना म्हणजे आझाद हिंद सेना होय.

मलेशियाचे समर्थन

रास बिहारी बोसांनी आझाद हिंद सेनेची स्थापना केली. सुभाषचंद्र सन १९४३ मध्ये सिंगापूर येथे गेले आणि त्वरीत आझाद हिंद सेनेची सूत्रे स्वतःकडे घेतली. या सेनेत जपानकडून युध्द बंदी बनविलेले भारतीय सैनिक होते. जे सिंगापूर व मलेशियातून इंग्रज पळाल्यानंतर जपानच्या ताब्यात सापडले होते. विशेषतः मलेशियात स्थायिक झालेल्या भारतीयांनी सुभाषबाबूंना पूर्ण नैतिक व आर्थिक समर्थन दिले.
भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी जपानने सुध्दा सुभाषचंद्रला लष्करी मदतीचे आश्वासन दिले.

सुभाषचंद्र बोस यांची घोषणा

सुभाषचंद्रनी घोषणा केली की, "परकीय मदतीशिवाय स्वातंत्र्य मिळाल्याचे एकही उदाहरण इतिहासात आढळले नाही." ही पहिली घोषणा करून परकीयांची मदत भारतीय स्वातंत्र्यासाठी घेऊन भारतीय स्वातंत्र्याचा नारा जगभर गाजविला.

अस्थाई सरकार स्थापनेची घोषणा

२१ ऑक्टोबर १९४३ रोजी सुभाषचंद्र बोस यांनी भारताचे अस्थाई सरकार स्थापन करत असल्याची घोषणा सिंगापूर येथे केली. ते स्वतः या सरकारमध्ये प्रधानमंत्री व मुख्य सेनापती बनले आणि आपल्या पदाची शपथ पुढीलप्रमाणे घेतली.

प्रतिज्ञा

"मी सुभाषचंद्र बोस ईश्वराची पवित्र शपथ घेऊन सांगतो की मी भारत व त्याच्या अडतीस कोटी रहिवाशाच्या स्वातंत्र्यासाठी माझ्या अखेरच्या श्वासापर्यंत लढत राहीन".

जर्मनी इटली जपान यांनी या अस्थाई (Axis power) सरकारला मान्यता जाहीर केली. नोव्हेंबर १९४३ मध्ये अंदमान व निकोबार बेटे जिंकल्यावर जपानने ती स्वतंत्र भारताच्या अस्थाई सरकारकडे हस्तांतरीत केली.

चलो दिल्ली संदेश : जपानी लष्कर अधिकाऱ्यांबरोबर लष्करी सहाय्य व सहकार्याबद्दल विचारविनिमय केल्यावर १९४४ मध्ये आझाद हिंद सेनेने भारतावर आक्रमण केले. मे १९४४ ला आसामच्या कोहीमा स्थानावर तिरंगा फडकविला. दुसऱ्या महायुध्दात जपानचा पराभव झाल्याने आझाद हिंद सेनेची प्रगती खुंटली. सुभाषचंद्र सिंगापूरहून जपानला निघाले आणि विमान अपघातात १८ ऑगस्ट १९४५ रोजी त्यांचा मृत्यू झाल्याचे जाहीर करण्यात आले.

भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामात राजकीय व मानसीक दृष्टीने 'आझाद हिंद सेनेचे कार्य ऐतिहासीक असे होते.'

तीन अधिकाऱ्यांवर देशद्रोह खटला

आझाद हिंद सेनेतील अधिकाऱ्यांवर इंग्रजानी देशद्रोहाचा खटला चालविला त्याची सुनावणी दिल्लीच्या लाल किल्ल्यावर लष्कर न्यायालयासमोर झाली. त्यांना 'राष्ट्रवीर' म्हणून मान्यता मिळून साऱ्या देशाचे समर्थन त्यांना मिळाले. राजकीय पक्षाची या खटल्यावर टीका केली. कॉंग्रेसने 'आझाद हिंद सेनेसाठी एक खास बचाव समिती तयार केली. त्यात तेजबहादूर सप्रु,मुलाभाई देसाई, प. नेहरू सारखे लोक होते. त्यांनी आझाद हिंद सेनेचे वकीलपत्र घेतले. देशभर या खटल्याच्या प्रतिक्रिया सुरू झाल्या. अखेर इंग्रजाना त्या तीन अधिकाऱ्यांना सोडून दयावे लागले.

इंग्रजांना भारत सोडून देण्याची वेळ आल्याचे लक्षात आले ?

यापुढे भारतीय सैनिकावर विश्वास ठेवणे योग्य नाही असे लक्षात आले. तसेच जगातील इतर देशातही भारतीयावर आत्मनिर्भय निर्णयाचा अधिकार मिळायला हवा असे वातावरण तयार झाले. भारत सोडून जाण्याची वेळ जवळ आलेली आहे. स्वातंत्र्य मिळविण्याचा भारतीयांचा संकल्प अधिकच दृढ झाला आहे. हेही ब्रिटिशांच्या लक्षात आले.

संदर्भ

१) आधुनिक भारताचा इतिहास
बी. एस. ग्रोवर
एस. के. बेल्हेकर
एस. चंद आणि कंपनी नवी दिल्ली.

१) क्रांतिकारी सुभाष
शंकर सुलतानपूरी
हिंदी पॉकेट बुक दिल्ली

३) सुभाषचंद्र बोस
वि. स. वाळिंबे